Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Кафедра цивільно-правових дисциплін

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан юридичного факультету

_____ Віталій СЕРЬОГІН

«31» серпня 2026 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПРАВО ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ ЄС

рівень вищої освіти - перший (бакалаврський)

галузь знань - 29 Міжнародні відносини

спеціальність - 293 Міжнародне право

освітня програма - Міжнародне право

вид дисципліни - за вибором

факультет - юридичний

2026 / 2027 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою юридичного факультету

31 серпня 2026 року, протокол № 1

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

Савченко Віктор Олександрович, к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

Програму схвалено на засіданні кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету

Протокол № 1 від 28 серпня 2026 року

Завідувач кафедри
цивільно-правових дисциплін Олена УСТИМЕНКО

Програму погоджено с гарантом освітньо-професійної програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю «Міжнародне право»

Гарант освітньо-професійної програми
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
«Міжнародне право» Євген ТІТОВ

Програму погоджено науково-методичною комісією юридичного факультету

Протокол від 31 серпня 2026 року, № 1

Голова науково-методичної комісії
юридичного факультету Ганна ЗУБЕНКО

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Право внутрішнього ринку ЄС» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра за спеціальністю 293 Міжнародне право.

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни є: підготовка фахівців, які мають високу правосвідомість та правову культуру, володіють необхідними в їхній професійній діяльності знаннями і практичними навичками для вирішення конкретних завдань в галузі права внутрішнього ринку ЄС; здібних самостійно орієнтуватись у сучасних правовідносинах, приймати виважені та обґрунтовані рішення в рамках своєї професійної компетенції.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни є визначення та аналіз правових проблем, формування та обґрунтування правових позицій та застосування отриманих знань у практичних ситуаціях.

1.3. Кількість кредитів – 6

1.4. Загальна кількість годин – 180

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
За вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
4-й	4-й
Семестр	
7-й	7-й
Лекції	
48 год.	8 год.
Практичні, семінарські заняття	
48 год.	6 год.
Лабораторні заняття	
Самостійна робота	
84 год.	166 год.
Індивідуальні завдання	
10 год.	10 год.

1.6. Перелік компетентностей, що формує дана дисципліна:

ЗК 15. Цінувати та поважати різноманітність і мультикультурність.

ФК2. Знання і розуміння ретроспективи формування міжнародних інститутів, зовнішньополітичних структур, правових та державних інститутів.

ФК5. Здатність застосовувати знання засад і змісту інститутів міжнародного публічного права з таких галузей, як: право міжнародних договорів, право зовнішніх зносин, міжнародне повітряне право, міжнародне морське право, міжнародне космічне право, право міжнародних організацій, право прав людини, міжнародне економічне право, міжнародне екологічне право, міжнародне кримінальне право, право міжнародної безпеки, міжнародне гуманітарне право.

ФК7. Знання і розуміння європейського права і права Європейського Союзу.

ФК9. Знання і розуміння особливостей реалізації та застосування норм матеріального і

процесуального права.

ФК11. Здатність надавати юридичні висновки і консультації з питань міжнародного права, національного права України та зарубіжних держав; визначати юридичні ризики тих або інших зовнішньополітичних або зовнішньоекономічних ініціатив, підбирати шляхи їхньої мінімізації.

ФК13. Здатність вести дипломатичне та ділове листування, працювати з міжнародними документами: договорами, актами міжнародних організацій тощо, – аналізувати їхній характер і юридичний статус, складати проєкти та супровідну документацію українською й іноземними мовами.

ФК16. Здатність адаптувати та використовувати міжнародно-правові норми та принципи в національній правовій системі.

1.7. Перелік результатів навчання, що формує дана дисципліна:

ПРН1. Визначати переконливість аргументів у процесі оцінки заздалегідь невідомих умов та обставин;

ПРН3. Проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел;

ПРН8. Використовувати різноманітні інформаційні джерела для повного та всебічного встановлення певних обставин;

ПРН12. На професійному рівні брати участь у фахових дискусіях із міжнародно-правових і загальноюридичних питань; поважати опонентів та їхню точку зору;

ПРН14. Належно використовувати статистичну інформацію, отриману з першоджерел та вторинних джерел для своєї професійної діяльності.

1.8. Пререквізити: Теорія держави та права. Міжнародне приватне право.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Тема 1. Форми економічної інтеграції.

Поняття та ознаки економічної інтеграції. Передумови економічної інтеграції. Сфера вільної торгівлі. Митний Союз. Спільний ринок. Свобода вибору місця проживання. Вільний рух капіталів. Вільне пересування осіб. Свобода пересування товарів. Типи і форми економічної інтеграції. Втілення економічної інтеграції у ЄС.

Тема 2. Основні етапи створення внутрішнього ринку.

Причини європейської інтеграції. Початковий період. Біла Книга. Єдиний Європейський Акт. Єдиний валютний Союз. Внутрішній ринок ЄС. Стратегія внутрішнього ринку. План Вернера. Декларація Шумана. Римські договори. Європейський фонд регіонального розвитку.

Тема 3. Джерела правового регулювання внутрішнього ринку ЄС.

Джерела первинного права. Установчі договори ЄС та спільнот. Договір про заснування Європейського співтовариства. Договір про заснування Європейського співтовариства з атомної енергії. Договір про Європейський Союз 1992 р. Джерела вторинного права: регламенти, директиви, індивідуальні та рекомендаційні акти, тощо. Рішення Суду ЄС.

Тема 4. Загальна характеристика внутрішнього ринку ЄС.

Поняття внутрішнього ринку ЄС. Основні свободи внутрішнього ринку ЄС. Вільний рух капіталів. Вільне пересування осіб. Свобода пересування товарів. Вільне пересування послуг. Принцип взаємного визнання. Принцип недискримінації. Політика стимулювання розвитку внутрішнього ринку ЄС.

Тема 5. Вільний рух товарів. Фіскальні заходи Європейського Союзу.

Вільний рух товарів вироблених в межах співтовариства. Застосування положень щодо вільного руху товарів. Правові механізми забезпечення свободи руху товарів. Заборона митних зборів та платежів. Заборона заходів дискримінаційного оподаткування. Регламент Європейського парламенту і Ради ЄС 2019/515 від 19 березня 2019 року про взаємне визнання товарів, що їх законно реалізовують в іншій державі-члені, та про скасування Регламенту (ЄС) № 764/2008.

Тема 6. Вільний рух товарів. Нефіскальні заходи Європейського Союзу.

Заборона кількісних обмежень. Обмеження імпорту. Обмеження експорту. Винятки із заборон. Правомірні обмеження свободи руху товарів у праві внутрішнього ринку ЄС. Вимоги захисту суспільної моралі. Концепція «суспільної моралі» за законодавством держав-членів. Справа 120/70 Rewe-Zentrale AG v. Bundes monopol verwaltung fur Branntwein (1979) ECR 649, (1979) 3 CMLR 494.

Тема 7. Вільне пересування працівників.

Європейська концепція вільного пересування. Засади вільного пересування осіб. Поняття «працівник». Члени сім'ї працівника. Інші особи, що шукають роботу, біженці тощо. Вільне пересування працівників. Право вільного переміщення. Коло осіб, що можуть користуватися правом вільного пересування працівників. Регламент 492/20111 від 05.04.2011 р. Регламент 1251/70 від 29.06.1970 р. Директива 2004/38 ЄС щодо прав громадян ЄС і членів їх родин вільно пересуватися та мешкати в ЄС.

Тема 8. Право громадян ЄС на вільне пересування в межах ЄС та правомірні обмеження свободи руху працівників.

Структурні правомочності права громадян ЄС на вільне пересування в межах ЄС. Однакове ставлення до громадян ЄС та членів їх родин. Право працівників та їх родин на постійне проживання після закінчення трудових відносин у державі-члені ЄС. Процесуальні гарантії вільного пересування громадян ЄС. Державна служба за правом ЄС. Функціональний та інституціональний підхід. Правомірні обмеження руху працівників у ЄС.

Тема 9. Свобода ділового заснування у ЄС.

Структурні елементи свободи ділового заснування у ЄС. Право самостійної економічної діяльності громадян ЄС. Право на створення й управління суб'єктами підприємницької діяльності в державах-членах. Поняття суб'єкта підприємницької діяльності. Свобода ділового заснування компаній. Види обмежень ділового заснування. Заборона прямої та непрямої дискримінації.

Тема 10. Свобода надання послуг.

Лібералізація ринку послуг. Поняття та форми надання послуг. Транскордонні послуги. Сфера свободи пересування послуг. Свобода отримання послуг у ЄС та визначення кваліфікацій осіб, які надають послуги Обмеження вільного надання послуг. Взаємне визнання професійних кваліфікацій та дипломів.

Тема 11. Вільний рух капіталів.

Лібералізація руху капіталів. Сфера вільного руху капіталів. Економічний та Валютний Союз. Поняття капіталу за правом ЄС. Джерела правового регулювання руху капіталу у ЄС. Поняття руху капіталу. Види руху капіталу. Основні відмінності правового регулювання вільного руху капіталу від інших основоположних свобод внутрішнього ринку ЄС. Заборона дискримінації та обмежень, що стосуються свободи руху капіталу. Заборона обмежень на рух капіталу і платежів між державами-членами ЄС і третіми країнами. Рішення Суду ЄС у справах 203/80 Casati, 7/78 Thomson, 308/86 Ministere v Lambert, C222/97 Manfred Trummer

and Peter Meyer, C-35/98 Staatssecretasris van Financien v Verkooijen.

Тема 12. Правомірні обмеження свободи руху капіталів і платежів у праві ЄС.

Допустимі заходи обмеження свободи руху капіталів і платежів, що можуть застосовуватися державами-членами у контексті ст. ст. 63-66 ДФЄС. Свобода руху капіталу і платежів та боротьба із відмиванням коштів, отриманих злочинним шляхом. Рішення Суду ЄС у справах C-367/98 Commission v Portugal, C-302/97 Klaus Konle v Austria, 203/80 Casati, C-54/99 Church of Scientology, 222/86 Unectef v Heylens and Others.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма навчання						Заочна форма навчання					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	ср.		л	п	лаб	інд	ср.
Тема 1. Форми економічної інтеграції	15	4	4			7	12					12
Тема 2. Основні етапи створення внутрішнього ринку	15	4	4			7	14					14
Тема 3. Джерела правового регулювання внутрішнього ринку ЄС	15	4	4			7	14					14
Тема 4. Загальна характеристика права внутрішнього ринку ЄС.	15	4	4			7	18	2	2			14
Тема 5. Вільний рух товарів. Фіскальні заходи Європейського Союзу	15	4	4			7	14					14
Тема 6. Вільний рух товарів. Нефіскальні заходи Європейського Союзу	15	4	4			7	14					14
Тема 7. Вільне пересування працівників	15	4	4			7	18	2	2			14
Тема 8. Право громадян ЄС на вільне пересування в межах ЄС та правомірні обмеження свободи руху працівників.	15	4	4			7	14					14
Тема 9. Свобода ділового заснування у ЄС	15	4	4			7	14					14
Тема 10. Свобода надання послуг	15	4	4			7	16	2				14
Тема 11. Вільний рух капіталів	15	4	4			7	18	2	2			14
Тема 12. Правомірні обмеження свободи руху капіталів і платежів у праві ЄС	15	4	4			7	14					14
Усього годин	**180**	**48**	**48**		**10**	**84**	**180**	**8**	**6**		**10**	**166**

4. Теми практичних занять (денна та заочна форма)

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
1	Форми економічної інтеграції	4	
2	Основні етапи створення внутрішнього ринку	4	

3	Джерела правового регулювання внутрішнього ринку ЄС	4	
4	Загальна характеристика права внутрішнього ринку ЄС	4	2
5	Вільний рух товарів. Фіскальні заходи Європейського Союзу	4	
6	Вільний рух товарів. Нефіскальні заходи Європейського Союзу	4	
7	Вільне пересування працівників	4	2
8	Право громадян ЄС на вільне пересування в межах ЄС та правомірні обмеження свободи руху працівників.	4	
9	Свобода ділового заснування у ЄС	4	
10	Свобода надання послуг	4	
11	Вільний рух капіталів	4	2
12	Правомірні обмеження свободи руху капіталів і платежів у праві ЄС	4	
	Разом	**48**	**6**

5. Завдання для самостійної роботи (денна та заочна форма)

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
1	Форми економічної інтеграції Завдання: ознайомитись з лекційним матеріалом, опрацювати додаткову літературу, підготувати відповіді на основні питання теми	7	12
2	Основні етапи створення внутрішнього ринку Завдання: ознайомитись з лекційним матеріалом, опрацювати додаткову літературу, підготувати відповіді на основні питання теми	7	14
3	Джерела правового регулювання внутрішнього ринку ЄС Завдання: ознайомитись з лекційним матеріалом, опрацювати додаткову літературу, підготувати відповіді на основні питання теми	7	14
4	Загальна характеристика права внутрішнього ринку ЄС Завдання: ознайомитись з лекційним матеріалом, опрацювати додаткову літературу, підготувати відповіді на основні питання теми	7	14
5	Вільний рух товарів. Фіскальні заходи Європейського Союзу Завдання: ознайомитись з лекційним матеріалом, опрацювати додаткову літературу, підготувати відповіді на основні питання теми	7	14
6	Вільний рух товарів. Нефіскальні заходи Європейського Союзу Завдання: ознайомитись з лекційним матеріалом, опрацювати додаткову літературу, підготувати відповіді на основні питання теми	7	14
7	Вільне пересування працівників Завдання: ознайомитись з лекційним матеріалом, опрацювати додаткову літературу, підготувати відповіді на основні питання теми	7	14
8	Право громадян ЄС на вільне пересування в межах ЄС та правомірні обмеження свободи руху працівників. Завдання: ознайомитись з лекційним матеріалом, опрацювати додаткову літературу, підготувати відповіді на основні питання теми	7	14
9	Свобода ділового заснування у ЄС Завдання: ознайомитись з лекційним матеріалом, опрацювати додаткову літературу, підготувати відповіді на основні питання теми	7	14
10	Свобода надання послуг Завдання: ознайомитись з лекційним матеріалом, опрацювати додаткову літературу, підготувати відповіді на основні питання теми	7	14
11	Вільний рух капіталів Завдання: ознайомитись з лекційним матеріалом, опрацювати додаткову літературу, підготувати відповіді на основні питання теми	7	14

12	Правомірні обмеження свободи руху капіталів і платежів у праві ЄС Завдання: ознайомитись з лекційним матеріалом, опрацювати додаткову літературу, підготувати відповіді на основні питання теми	7	14
	Разом	**84**	**166**

6. Індивідуальні завдання

Індивідуальне завдання (реферат) для студентів денної та заочної форми навчання з дисципліни «Право внутрішнього ринку ЄС» передбачено навчальним планом для виконання у 7 семестрі. Рефератом є письмова робота за обраною темою навчальної дисципліни «Право внутрішнього ринку ЄС», яка розкриває поставлену проблематику на підставі застосування наукових джерел й нормативно-правових актів та виконується студентами позааудиторно.

Приступаючи до написання індивідуального завдання, студент повинен розкрити максимально повністю зміст теоретичних питань, необхідно використовувати теоретичні розробки цивільного права й посилатися на конкретні норми чинних міжнародних договорів та інших нормативно-правових актів. Тема роботи має бути розгорнутою, змістовною, аргументованою. При цьому викладачем забезпечується наочність необхідного нормативного матеріалу.

Вимоги до індивідуального завдання

1. мова написання – українська, у науковому стилі;
2. загальний обсяг роботи 12-18 арк. формату А-4, текст розміщається з одного боку сторінки;
3. текстові вимоги: редактор – Word; шрифт – Times New Roman, чорний колір, 14 кегель, через 1,5 інтервал; поля: зверху – 2 см, знизу – 2 см; зліва – 3 см, справа – 1,5 см, книжковий формат, нумерація сторінок у верхньому правому кутку;
4. обов'язкові посилання у тексті завдання на використані джерела: у квадратних дужках вказується номер джерела за списком та номер сторінки в ньому (за наявності), де викладена відповідна інформація. Дужки проставляються безпосередньо за текстом, якого стосується посилання. Наприклад: «автори вважає, що ... / викладається зміст думки/[1, с.2-3]»; цифри «1» в даному прикладі – це номери, під якими розміщені зазначені роботи у списку використаних джерел, «с. 2-3» – номери сторінок;
5. в посиланнях на наукові статті, опубліковані у збірниках наукових праць, періодичних виданнях тощо обов'язково зазначається прізвище автора та назва праці, назва видання, рік, номер випуску, сторінки, на яких розміщено дану працю;
6. запозичення чужих думок без посилання на автора не дозволяється;
7. положення роботи мають бути сформульовані на основі чинних нормативно-правових джерел.

Тему індивідуального завдання, нормативний матеріал, наукову, навчальну та іншу спеціальну літературу за темою індивідуального завдання студент підбирає самостійно. Застаріла наукова та нормативно-правова база може використовуватися у контрольній роботі тільки в якості порівняльного елементу.

Теми індивідуальних завдань

1. Початковий період створення внутрішнього ринку ЄС.
2. Біла Книга.
3. Єдиний Європейський Акт.
4. Поняття внутрішнього ринку ЄС.
5. Стратегія внутрішнього ринку ЄС.

6. Економічний та Валютний Союз.
7. Застосування положень щодо вільного руху товарів.
8. Джерела правового регулювання внутрішнього ринку ЄС.
9. Правомірні обмеження вільного руху капіталу.
10. Свобода ділового заснування компаній у ЄС.
11. Визнання професійних кваліфікацій та дипломів у ЄС.
12. Форми економічної інтеграції та їх співвідношення.

7. Методи навчання

Застосовуються три групи методів навчання:

1. словесні – описове розкриття навчального матеріалу, пояснення сутності відповідного явища, поняття, процесу, інструктаж щодо особливостей застосування окремих норм, перевірка рівня самостійного опрацювання навчального матеріалу тощо;
2. наочні – демонстрація схем, таблиць, малюнків (за наявності);
3. практичні – формування вмінь і навичок оперування правовими категоріями, застосування правових норм та використання набутих знань при проведенні семінарських занять.

8. Методи контролю

Поточний контроль проводиться під час аудиторних занять протягом семестру. Він може відбуватися у формі усного опитування або письмового контролю на практичних, семінарських заняттях або лекціях, колоквіуму, виступів студентів при обговоренні питань на семінарських заняттях, комп'ютерного тестування тощо. Письмова контрольна робота може передбачати розгорнуті відповіді на відкритті питання, відповіді на тести, вирішення практичних завдань. Поточний контроль, передбачає виконання студентом індивідуального завдання (реферат) за обраною темою. Підсумковий семестровий контроль здійснюється у вигляді написання письмової роботи (тестові завдання або відповіді на відкриті питання).

Критерії оцінювання студентів складають: рівень знань, продемонстрований в усних та письмових відповідях, виступах на практичних заняттях, активність при обговоренні питань тощо.

Студента допускають до складання семестрового підсумкового контролю за умови набрання ним мінімум 10 балів. Максимальна сума балів, яку може набрати студент при складанні підсумкового контролю з навчальної дисципліни, складає 40. Максимальна сума балів, які може набрати студент при вивченні навчальної дисципліни, складає 100.

Питання до підсумкового контролю

1. Поняття, ознаки та передумови економічної інтеграції.
2. Форми економічної інтеграції.
3. Створення Європейських Співтовариств та Європейського Союзу.
4. Роль Договору про ЄС (ДЕС) як джерела права ЄС.
5. Роль Договору про функціонування ЄС як джерела права ЄС.
6. Основні етапи створення внутрішнього ринку.
7. Початковий період створення внутрішнього ринку у ЄС.
8. Другий період (від початку 1970 років до Білої Книги 1985 р.) створення внутрішнього ринку ЄС.
9. Загальна характеристика Білої книги 1985 р.
10. Період від Єдиного Європейського Акту 1986 р. до внутрішнього ринку 1993 р. (третій період створення внутрішнього ринку).
11. Поняття та основні елементи спільного ринку. Основні етапи побудови

спільного ринку.

12. Створення Митного Союзу у ЄС: поетапний підхід до проведення єдиної митної політики.
13. Поняття економічного Союзу. Етапи формування економічного Союзу.
14. Поняття валютного Союзу. Етапи формування валютного Союзу.
15. Поняття і принципи внутрішнього ринку ЄС.
16. Співвідношення понять «спільний ринок ЄС» і «внутрішній ринок ЄС».
17. Свобода руху товарів: правова основа та основні елементи. Значення принципу, закріпленого ст. 10 Договору про функціонування Європейського Союзу.
18. Поняття товару. Відмінність товару від інших об'єктів, що передбачають вільне переміщення у ЄС.
19. Заборона заходів дискримінаційного оподаткування.
20. Фіскальні заходи ЄС в рамках вільного переміщення товарів.
21. Нефіскальні заходи ЄС в рамках вільного переміщення товарів.
22. Основні засади вільного пересування осіб.
23. Вільне пересування працівників.
24. Право громадян ЄС на вільне пересування у межах ЄС.
25. Однакове ставлення до громадян ЄС та членів їх родин.
26. Правомірні обмеження вільного пересування громадян ЄС.
27. Свобода ділового заснування в ЄС.
28. Обмеження свободи ділового заснування.
29. Взаємне визнання професійних кваліфікацій та дипломів у ЄС.
30. Транскордонний характер послуг у праві ЄС.
31. Обмеження вільного надання послуг.
32. Поняття та загальна характеристика послуг відповідно до права ЄС.
33. Поняття капіталу та свободи руху капіталу.
34. Принцип свободи руху капіталу: основні положення.
35. Дозволені обмеження з принципу свободи руху капіталу та їх застосування.
36. Особливості регулювання надання фінансових послуг і діяльності кредитних установ.
37. Лібералізація руху капіталів.
38. Поняття «рух капіталів» і «рух платежів» та їх співвідношення.
39. Співвідношення між свободою руху капіталів і платежів та іншими свободами внутрішнього ринку ЄС.
40. Загальна характеристика Директиви 2005/60/ЄС про запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання коштів та фінансування тероризму. Спеціальна процедура перевірки клієнта.

9. Схема нарахування балів

Загальна кількість балів – 100.
Кількість балів за залік – 40.
Кількість балів протягом семестру – 60:
Кількість балів за відповіді на семінарських заняттях ∑40 = 40:

Формула обчислення

$$\sum 40 = \frac{\sum 1}{\sum 2} \text{ X 8 (вісім)}$$

Примітка:
∑40 – сума максимальної кількості балів
∑1 – сума балів, що отримав студент за відповіді на семінарських заняттях.

∑2 – кількість семінарських занять протягом семестру.
8 – коефіцієнт

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання			Разом	Залік	Сума
Т1-Т12	КР	ІЗ	**60**	**40**	**100**
∑40	10	10			

Для допуску до складання екзамену здобувач вищої освіти повинен набрати не менше 10 балів з навчальної дисципліни під час поточного контролю, самостійної роботи, індивідуального завдання.

Критерії оцінювання навчальних досягнень

Під час вивчення навчальної дисципліни використання технологій штучного інтелекту (ШІ) здійснюється відповідно до Політики використання технологій штучного інтелекту Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

У межах дисципліни застосовуються такі моделі використання ШІ:

1. Модель «ШІ заборонено».

Використання технологій штучного інтелекту не допускається під час виконання контрольних заходів, спрямованих на перевірку індивідуальних знань і сформованості компетентностей здобувача освіти, зокрема: усного опитування, модульних контрольних робіт, екзамену (заліку), якщо інше не визначено викладачем, інших видів оцінювання, для яких викладачем встановлено обмеження щодо використання ШІ.

2. Модель «ШІ як асистент».

Під час підготовки до практичних занять, виконання індивідуальних завдань, рефератів, аналітичних оглядів та інших письмових робіт дозволяється використання ШІ для: пошуку та систематизації інформації, добору та первинного аналізу наукових джерел, пояснення складних понять, удосконалення структури тексту, перевірки граматики, стилю та оформлення, генерації ідей, плану роботи або прикладів.

Фінальний текст роботи, висновки, аналіз, інтерпретація результатів та прийняті рішення повинні бути самостійно підготовлені здобувачем освіти.

3. Модель «ШІ як інструмент».

Для окремих лабораторних, практичних, проєктних або дослідницьких робіт використання технологій штучного інтелекту може бути обов’язковою складовою виконання завдання. У таких випадках здобувачі освіти можуть використовувати генеративні моделі ШІ для: аналізу та підготовки даних, генерації, аналізу й оптимізації програмного коду, порівняння результатів роботи різних моделей ШІ, створення візуалізацій, схем або зображень, аналізу великих масивів даних. проведення експериментів із застосуванням сучасних інструментів штучного інтелекту.

Усі результати, отримані за допомогою ШІ, підлягають критичному аналізу, перевірці та доопрацюванню здобувачем освіти.

Декларування використання ШІ.

У разі використання технологій штучного інтелекту здобувач освіти зобов’язаний зазначити: назву сервісу або моделі ШІ; дату використання; характер допомоги (генерація ідей, пошук інформації, аналіз даних, генерація коду, редагування тексту тощо).

За вимогою викладача здобувач освіти повинен надати використані запити (prompts) або пояснити спосіб використання інструментів ШІ.

Недекларoване використання технологій штучного інтелекту або подання

згенерованого ШІ матеріалу як власного результату навчальної діяльності розглядається як порушення принципів академічної доброчесності відповідно до внутрішніх нормативних документів Університету.

Критерії оцінювання усної відповіді

Поточний контроль здійснюється, зокрема, у формі опитування та перевірки результатів виступів на семінарських та практичних заняттях в п'ятибальній шкалі оцінок.

5 балів ставиться за наступних умов:

- студент активно працює протягом усього практичного заняття;
- дає повний, правильний, послідовний, зв'язний, обґрунтований виклад питання, що супроводжується правильними прикладами з доктринальних джерел та посиланням на чинне законодавство;
- все, що викладається, повинно свідчити про глибоке розуміння і орієнтацію в явищах і процесах, що вивчаються;
- правильні вичерпні відповіді на додаткові питання викладача.

4 бали ставиться за наступних умов:

- студент активно працює протягом практичного заняття;
- дає правильний, повний виклад змісту підручника і матеріалу, поданого викладачем, але на додаткові контрольні питання, які ставить викладач для з'ясування глибини розуміння і вміння орієнтуватися в явищах і процесах, відповідає лише з деякою допомогою викладача чи колег;
- недостатньо вичерпні відповіді на додаткові запитання викладача.

3 бали ставиться за наступних умов:

- студент на занятті поводить себе пасивно, відповідає лише за викликом викладача;
- в цілому виявляє знання основного навчального матеріалу, що розглядається, але під час відповіді допускає помилки і усвідомлює їх тільки після вказівка викладача;
- відповіді на запитання дає не одразу, а тільки після деякого напруження пам'яті, при чому відповіді нечіткі;
- не в змозі без допомоги викладача вивести співвідношення з іншими проблемами дисципліни, що вивчається;

2 бали ставиться за наступних умов:

- допускає суттєві помилки або зовсім пропускає матеріал і частково виправляє ці помилки тільки після вказівки викладача;
- студент виявляє незнання значної частини навчального матеріалу, нелогічно і невпевнено його викладає, у відповіді мають місце заминки і перерви, не може пояснити проблему, хоча і розуміє її;
- викладає матеріал не достатньо зв'язно і послідовно.

1 бал ставиться за наступних умов:

- студент припускається грубих помилок при викладі матеріалу і не виправляє ці помилки навіть при вказівці на них викладача;
- виявляє нерозуміння навчального матеріалу і як наслідок цього – повна відсутність навичок як в аналізі явищ, так і у подальшому виконанні практичних завдань.

Критерії оцінювання індивідуального завдання (реферату)

Кількість отриманих балів	Критерії отримання відповідної кількості балів
0 балів	робота не зараховується; студентом не дотримано визначених вимог, тематика роботи не розкрита взагалі, при написанні не використано джерел; студент не орієнтується в тематиці роботи та не може відповісти

	на жодне з поставлених питань
1-3 бали	робота не в повній мірі відповідає вимогам, що висуваються; при виконанні роботи використано менш ніж 5 джерел, не використано міжнародні наукові джерела; в роботі відсутні посилання на використані джерела, тема роботи розкрита однобічно, відсутня логічність викладення матеріалу; не дотримано структури роботи; в роботі допущено суттєві граматичні та/або стилістичні помилки; студент не відповів на переважну більшість поставлених питань
4-7 балів	робота виконана на належному теоретико-практичному рівні; дотримано вимоги, які висуваються до написання роботи, робота належним чином структурована, але в недостатній мірі проаналізовані наукові джерела та відсутній творчий підхід до виконання поставлених завдань, допущено незначні порушення логічності та/або систематичності викладення матеріалу; допущено незначні неточності в оформленні роботи; студент відповів на усі поставлені питання
8-10 балів	робота виконана на високому науково-практичному рівні; в роботі продемонстровано високій рівень знань та творчого осмислення отриманих результатів дослідження; не допущено помилок при оформленні роботи; студент відповів на усі поставлені питання

Критерії оцінювання контрольних та залікових робіт

Контрольні та залікові роботи виконуються у письмовій формі. Контрольна робота складається з 10 тестових завдань, залікова робота – із 40 тестових завдань. Кожне тестове завдання має п’ять варіантів відповідей, тільки одне яких є правильним; за кожну правильну відповідь нараховується один бал.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою
90-100	зараховано
70-89	зараховано
50-69	зараховано
1-49	не зараховано

10. Рекомендована література

Основна література

1. Договір про Європейський Союз від 07.02.1992 р. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text
2. Договір про функціонування Європейського Союзу від 25.03.1957 р. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text
3. Право Європейського Союзу: підручник / за заг. ред. Р.А. Петрова. Вид. 9-те, змінене і допов. Харків. Право, 2019. 442 с.
4. Основи права Європейського Союзу: підручник; за заг. ред. Т. Л. Сироїд; [координатор проєкту А. О. Червяцова]; Харків. нац. ун-т імені В. Н. Каразіна. Харків: Право, 2018. 456 с.

5. Право Європейського Союзу: основи теорії : підручник. Т. М. Анакіна, Т. В. Комарова, О. Я. Трагнюк, І. В. Яковюк та ін.; за ред. І. В. Яковюка. Харків : Право, 2019. 360 с.
6. Право Європейського Союзу: підручник / за ред. Р. А. Петрова. Київ : Істина, 2017. 384 с.
7. Європейське право: право Європейського союзу : підручник : у трьох кн. / за заг. ред. В. І. Муравйова. Кн. перша: Інституційне право Європейського союзу / В. І. Муравйов, О. М. Шпакович, О. М. Лисенко, О. В. Святун. К.: Ін Юре, 2015. 312 с.
8. Ковалів М. В., Тимчишин Т. М., Ніканорова О. В. Основи права Європейського Союзу: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 212 с.
9. Право Європейського Союзу : підручник / за заг. ред. К. В. Смирнової. Київ : Юрінком Інтер, 2026. 828 с.
10. Тачинська Й., Ільченко О. Право внутрішнього ринку ЄС. Навчальний посібник. К.: ІМВ КНУ імені Тараса Шевченка. 2005. 143 с.
11. Історія європейської інтеграції від Римської імперії до Європейського Союзу : монографія / НАПрН України, НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування ; за заг. ред. І. В. Яковюка. К. : Ред. журн. «Право України»; Х. : Право, 2013. Вип. 14. 208 с.
12. Решота О. А. Внутрішній ринок Європейського Союзу та міжнародна економічна інтеграція: навч. посіб. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2012. 153 с.

Допоміжна література

1. Луцишин П. В. Європейські інтеграційні процеси: формування єдиного ринку: монографія / П. В. Луцишин, С. В. Федонюк. Луцьк : Волин. обл. друк., 2004. 200 с.
2. Європейська інтеграція: крок за кроком: посіб. К.: Фонд «Європа XXI», 2001. 216 с.
3. Розширення Європейського Союзу: вплив на відносини України з центрально-європейськими сусідами. К.: К.І.С., 2004. 360 с.
4. Посельський В. Європейський Союз: інституційні основи європейської інтеграції. К.: Смолоскип, 2002. 168 с.
5. Копійка В. Європейський Союз: заснування і етапи становлення: навч. посіб. / В. Копійка, Т. Шинкаренко; Інститут міжн. в-н Київ. нац. у-т ім. Т. Шевченка. К.: Ін Юре, 2001. 448 с.
6. Європейський Союз і Україна: особливості взаємовідносин на сучасному етапі. Х.: Оберіг, 2012. 76 с.
7. Алейнікова О. В. Міжнародна економічна інтеграція як процес наднаціонального регулювання сфери економічних відносин. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2014. Вип. 2 (53). С. 8-13.
8. Гайдуцький П. Україна: проблеми інтеграції. *Національна безпека і оборона*. 2013. № 4-5. С. 78-89.
9. Гребельник О. П. Порівняльний аналіз теоретичних підходів до нетарифного регулювання. *Митна безпека*. 2010. №1. С. 24-34.
10. Швидка Т. І. Історія становлення і формування конкурентного законодавства (іноземний досвід). *Господарське право і процес*. 2019. № 1. С. 50-54.
11. Крупка І. Порівняльний аналіз основних інструментів зовнішньоторговельної політики в умовах глобалізації. *Формування ринкової економіки*. 2009. Вип. 19. С. 335-351.
12. Рішення Суду ЄС у справі 7/68 Commission v Italy від 10.12.1968 р. URL: https://eurlex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61968CJ0007
13. Рішення Суду ЄС у справі 24/68 Commission v Italy від 01.07.1969. URL: https://eurlex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61968CJ0024
14. Рішення Суду ЄС у справі C-304/01 Spain v Commission від 09.09.2004 р. URL: http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-304/01
15. Рішення Суду ЄС у справі 8/74 Dassonville від 11.07.1974 р. URL:

https://eurlex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61974CJ0008

16. Рішення Суду ЄС у справі 120/78 Cassis de Dijon від 20.02.1979 р. URL: https://eurlex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:61978CJ0120

17. Savchenko V. Legal nature of freedom of will: fundamental ideas and definition. *ScienceRise: Juridical Science*. 2023. Vol. 3, no. 25. P. 4–10. URL: https://doi.org/10.15587/2523-4153.2023.286533.

18. Savchenko V. Freedom of will is the fundamental legal value of the European Union. *Juris Europensis Scientia*. 2025. № 2. С. 22–31. URL: https://doi.org/10.32782/chern.v2.2025.4.

19. Savchenko, V., Borsuk, N., Hrabynskyi, M., Guyvan, P., Rudyk, M. (2022). Factors of Volitional Attributiveness of the Legal Transaction based on International Experience. *Cuestiones Políticas*, 40 (75), P. 498–521. URL: https://doi.org/10.46398/cuestpol.4075.30

20. Khorosheniuk, J., Savchenko, V., Andrukhiv, O., Babichev, A., Bortniak, V. (2023). Notarial practice of will declaration in civil transactions in the countries of the European Union: Práctica notarial de declaración de testamento en transacciones civiles de los países de la Unión Europea. *Cuestiones Políticas*, 41 (76), P. 76–99.

21. Lewandowski, W. (2022). Removing Barriers to Trade in Services in the Single Market with the Help of the Services Directive - Assessment of the Recent Case Law of the Court of Justice. Utrecht Law Review, 18(1), P. 57-75.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Сайт Верховної Ради України: www.zakon1.rada.gov.ua.
2. Київська центральна міська публічна бібліотека ім. Лесі Українки: http://lucl.lucl.kiev.ua
3. Центральна наукова бібліотека Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна: http://www.univer.kharkov.ua
4. Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка :http://korolenko.kharkov.com